

ւորը շարադրել է Նալբանդեանը իւր մահ-
ուանից քիչ առաջ: Այդ աղօթքը յայտնի է
եղել Նոր Նախիջևանում: սակայն ձեռագրի
մէջ այդ տողերը գրող մեծարգոյ պ Փ. Ա.
ցաւելով յայտնում է, որ ինքը միայն այդ
երկու տունը գիտէ, շարունակութիւնը մո-
ռացել է: Ահա այդ Տէր ողորմեան:

«Աստուած հօգօր՝ երկայնամիտ,
Հոյր քաղձանաց մեր միամիտ
Հաս օգնութիւն թշուառ հային,
Հալածէ մեր շար թշնամին:

Տէր ողորմեա՛, Տէր ողորմեա՛:

.

Եւ թէ մօտ է մեր օրհասը
Եւ մեզ սպասէ դառն թասը,
Գոնէ տուր մեզ արիութիւն
Վըրկայ լինել մեր հաւատոյն:

Տէր ողորմեա՛ . . .

Ն. Ք.

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

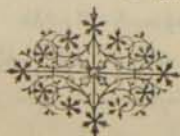
(Ներածութիւն):

Մաշուում է կեանքը, հալուում՝ ամէ ցամ:
Տըկար է միտքը, սառուում է արին . . .
Ես՝ Մայր Հայրենիք՝ կ'իջնեմ՝ գերեզման՝
Զրոտեամք քաղցր քո ազատութիւն:

Բայց ես կ'ուզեի — գէթ իմ՝ օրհասին
Դու ոտ կոխէիր հաստատ մանապարհ,
Տանջանքից յետոյ դու քո առաջին
Տեսնէիր քացուած քո օրը պայծառ:

Կ'ուզեի — գէթ այժմ՝ հասցնէր քամին
Հայրենի գիւղից մի ծայնիկ միայն,
Որ ինձ չըթերէր նոր քօթ ցաւազին
Դառն արտասուքի՝ ծովացած արեան . . .

Յ. ՅՈՒՆԱՆՅԱՆ:

ՆՈՐ ՏԱՐԻ*

(Պատկեր Շիրակի գիւղական կեանքից):

Իրիկուայ մալի ալֆի վաղդ վարժատեն տուն
էի գտնւում: ցո՛ւրտ, Վարախաշու պա՛ղ քամին
կատղած փչւմ էր ու ձււնը վերեւէն քուլայ — քու-
լայ թափւմ էր: Չեռքերս սառել փէտ էին կըտ-
րել. ո՛չ կրնւմ էի դիպա բերանս տանիմ, փչիմ
տաքցնիմ, ո՛չ էլ ղոլղուղիս տակը դնիմ: չու՛նքի որ,
մէ ձեռքս շանդէս էր՝ մէջը մենձ մայրենիս, դօսքս
ու դաւթններս, մէկէլ ձեռքս էլ կաղամբարս ու
ղալամս: Եգ չէշիտ, թըջուած շան գող տալով՝ հա-
սայ տուն: գոհ գուռը բացի, մտայ շուաքը, տան
դուռն էլ ո՛ր չբացի՝ ա՛յին բէրին էղայ ու մնացի.
ինչի որ մօեղնեցու բունը քանդես ու ընդոնք ի-
րար անցնին ու խառնուին իրար, ո՛րը հաւկթները
փախցնէ, որը էս ծակէն էլնի էն ծակը մտնի, էն
չէշիտ էր մեր տնեցոց հալը. ո՛րը գունտ էր կըրմ,
որը ձէթ էր բերւմ, որը լախանի թփերն էր իստը-
կւմ ու տօլմա փաթթւմ: Մենձ հօրողօրս կնիկն
էլ հօրս-ապալայիս ու պիճի-անայիս հետ փէշխուռի
տակը նստել ու գաթի գնդերը բանւմ էր, օխաւ-
ււմ ու ձէթ քըրմ, ծփծփւմ, սարքւմ գաթի իւ-
ղէքը, Խանւմ-ապլան գաթի խորիզն էր տորորւմ:
հօրս-խաթունը թընգրի մոխիրն էր քաշւմ ու
հայհայն էր ընկել վառելու. պղտի հարսն ու աղ-
ջըկներու կէսն էլ բոլորուել էին մենձ փէշխուռի չորս
կողմն՝ լօրի ու կարթօլ էին իստըկւմ: Աղջկներու
մնացած կէսն էլ տան մէջ մօրպետութեն էին էնրմ,
տանւմ էին, բերւմ էին, տան միջի աքան ցաքան
թափած բաները ժողովում աւելում էին, Մամս էլ
երկան օխալպիմ ձեռն առած տան մէջը տընկտըն-
կալով ման էր գալւմ ինչը որ իրողներու վրէն
վերակեցուն, ու բաղի բաղի ճըլւմ էր. «Աղջի,
Զարթար, գաթէքուն լաւ ձէթ քսէ, որ համով
էղնին. Գիւլի ջան, թէղ էրէք գուք էլ լօրին իս-
տըկէք, պրծէք, թնդիրը վառաւ» ու ես ինչ գիտեմ
էս չէշիտ հաղար ու մէ բան: Սարս ամիս էլ վեր-
ցրել էր մէ երկա՛ն սրղւմ, էգ սրղի զլխուն փաթ-
թել էր ազմ չուլ ու մուլ, ընդուր վրէն էլ գարէ
ալուր էր լցել ու տան մրով սեցած խոշտներուն
քօթ-քօթ էր զարկւմ: Մենակ ես էի, որ պէլա-
ցել մնացել էի ու ես ընձի ընձի զարմանւմ էի թէ
ընչի հըմար ին էս քուլլի: Մէկ էլ մտքովս անցաւ
թէ չէղնի ափօրս նշանել ին, ո՛ւ ուրախութենէս
էլ չիմացայ թէ ինչ էնեմ: Գրքերս, կաղամբար —
մաղամբարս մէ կողմ թափի ու վաղի մամիս օտները
փաթթուայ ու ըսի. «Մամի ջան, էս ընչի՛ հըմար
ին էս քուլլի, էս ի՛նչ թագարուկ էք տեսնւմ»:

* Գ. Ժեմարանի վարչութեան թոյլտուութեամբ տպագր-
ւում ենք այս պատկերը, որ գրել է Զ. Ղասարանի աշակերտ
Ծ. Մովսիսեանը եւ կարդացել աշակերտական գրական նրե-
կութիւն:

— Ո՛հ, բալա ջան, եկար, ըսաւ մամն. եզուց կաղինդ է, չիտէս, էս քուլլի կաղնդի հըմար է:

— Եզուց կաղինդ է՛, ըսի ու խելառ թողու պէս վեր-վեր թռայ, որ ըզման է՝ խալֆիս խալաթ տանիմ կը եզուց:

— Հա՛, դուրբան եղնիմ քեզի, դու լաւ կարգա՛, ըսաւ մամն, լաւ տղայ եղի, խալֆիդ խալաթ էլ եմ սարքել. ջուխտմ խէտ գուլբայ, յիրեք ջուխտ գաթայ, մէ աղլուզմ ու հետը մարմէմ լիբը մէյվայ. եզուց ցորեկիւնից յետե առ ու գնա խալֆիդ կաղինդը շնհաւորէ:

Եզ հաղաղդայ աչքս ընկաւ փէշխունի վրայ մէ մենծ գաթիմ գընդի, որ ըսեմ որ, հըմա թէ Սարօ ամուս փափիս չափ կար:

— Մամի ջան, մամի, հոգուդ մեռնիմ էն ընչի հըմար է, էն մենծ գունդը, հարցրի:

— Եղիկ տարին է, ղատեդ առնիմ, ըսաւ մամն:

— Տարին է թէ որն է՛:

— Եզ կաղնդի տարին է, ըտուր մէջ փարա կը դնենք ու ըզման սաղ կեփենք, յետե տանը քանի հոգի որ կայ, էնքան էլ կտոր կէնենք ու ամէն մէկին մէ կտորմ կուտանք. ո՛ւմ փայի միջէն որ էնի փարէն, էս տարուայ մեր տան դօլվաթը ընդուր գլխուն էլ կեղնի:

— Ըսել է թէ իմ փայի միջէն որ էլաւ, դօլվաթը իմ գլխուս կեղնի:

— Հա՛, դուրբան, դու պզտիկ ես՝ արդար ես, աղօթքդ թէզ ընկնի կը Աստու անկաջը, արդենբու հըմար Աստու դարգայի դռները միշտ բաց ին, աղօթք երա, փարէն քեզի էլնի, որ մեր դօլվաթը ջահէլնայ քեզի պէս:

Էս ըսաւ մամն ու քեզէն հանեց մէ ճերմակ թայբ շահանդամ դրաւ գնդի մէջն ու հարս-ապլա-յիս էնքան տորոել տուաւ որ, էլ չիմացանք թէ շահանդը գնդի որ թարաֆն է. ընդից յետե տափկըցրաւ գաթի պէս, երեսին խաչմէրուկ ճըզեր քաշեց, կանկալով ու չամչով էլ նշխեց ու էնքան սապր երաւ, որ թնդիրը վառաւ անցաւ, էն վաղը բերաւ մէ մենծ սալմ թնդրի տակն իջեցրաւ ու ուսուլով տարին իջեցրաւ թնդրի սալի վրայ դրաւ. ընդից յետե էրկու խէճիրկաթ էլ խաչմէրուկ թնդրի վրայ դրաւ ու վախվրտելէն վրէն ծածկեց:

Էլ եզ իրկուն չեմ իմացել ուրախութենէս թէ ինչդ իմ անցրել. է՛հ, եզուց կաղինդ է, մենծ հօրողըբէս քեօխմայ է, գեղացիք բախով դինով կու գան կաղնդը շնհաւորելու, մեր օգէն կը լցունին, դաւուլ զուռնով քէֆ կէնեն, ես էրթամ կը խալֆիս պապոնցս կաղնդը շնորհաւորելու. էլ փշա-տը, չամիչը, ֆետըղը, կակալն ո՛ր, բաղաստան

կեղնի, հըմա սապրս էլ չէ տանմ թէ եր պտի լուսանայ, 2է՛, մէ հալով մուծն ընկաւ, պարկանք քնելու:

Հըլա նոր էր խորողը առջի բերանը կանչել, աչքս բացի, քնէս վեր թռայ որ ինչ, մեր տնեցիք քուլլի դարթնել, խառնուել են իրար, Հարս-նենն ու աղջկներն որը խալէքն ու բարձերն ին ետ-խաամիշ էրէ օգէն տանըմ, փուրմ սարգըմ կոկըմ, որը տան մէջ փռուան տեղերն ին ժողվըմ, ծալք դնըմ, Թաժայ հարսը պապիս թեւը բռնէ շորերն է հագցնում, Մամն էլ կճուճները թնդրէն հանէ, կերակուրները չանդըներն է լցնըմ ու օգէն հաց տանելու թագարուք տեսնըմ:

Մէ քանի դաղխից յետե ամէն ինչ սարգի էր, օգէն խալէքը փոխն, բարձերը շարին, սուրֆէն գրին ու վրէն էնքան լօրու, կարթօլի ու տօլմի չանդներ դրին որ էլ ասեղ քցելու տեղ չկար, գաթէն ու հալուէն էլ որ թագարայ էր էրած, Մէ մէլ տեսնիմ պապս գաւազանը ձեռին քոթ-քոթալով էկաւ, սուրֆի վիրաւ, օլխի քովը նստաւ, Ընդուր յետե էն էլ մամն էկաւ քովը նստաւ, Ընդից յետե մենծ հօրողըբէս, Ակօ ամիս, պիճի ամիս, կատաշս, Սարօ ամիս, տացուս, տատաս ու ափէրս էկան, սրով, յառաջ պապիս ձեռը, ընդից մամիս ձեռը պագին, կաղնդը շնհաւորին ու սուրֆի չորս կողմը ջոլըբուան կայնան, Յետե սրով էկան մենծ ապլաս, պիճի անաս, հարս-խաթունը, հարս-ապլան, խանըմ-ապլան, խաթուն-մայրիկը ու թաժժա հարսը պապիս ու մամիս ձեռքը պագին ու օգի ցածի թարաֆը բարե բռնին կայնան, Է՛հ, հըմի սրէն էկաւ մեզի՝ տղոնցն ու աղջկներուն. հմա մեր անուններն էլ որ մէկ մէկ տամ, էլ ճօթը չի գայ, Իրար յետեից գնացինք պապիս ու մամիս ձեռքը պագինք, ընդդր էլ մեր էրեսները պագին ու քո-վերը դրած մաղերով մէյվէքէն մէ մէ բուռ լցին մեր փէշերը:

Եր էս չէշիտ քուլլիքս պապիս, մամիս կաղնդը շնհաւորինք պրծանք, ափէրս, հօրողըբտանցէս ամենէն պղտիկը, բախու թասը լցաւ, տուաւ պապիս. պապս էլ թասը առաւ ու էս ըսաւ. «Ճիշէ հարսներ, մատղշներ, բալէք ջան, քուլլիքիդ կաղնդը շնհաւոր եղնի, ապրիք, խնդաք, զօրանաք, Աստու անհատնելի հացն ուտէք. բարով խէրով մէկ էլ էս օրը հասնինք դռով, գըրկցով, տնով, տեղով, մենծով, պղտըկով. հմա մէջ գիտե՛, աշխարհ է, աջար ինչարի էն օրը ես էլ սաղ կը մնամ, որ էլի էս ուրախութենը տեսնիմ. Փուշ աշխարհ է, էսօր կանք, եզուց չկանք. իմ հալս ընձի մալում է, հայհայս գնացել՝ վայվայս է մնացել, Հմա ձեզի

քուլլըքիդ թամբայմ ունիմ տալու։ Ինչդ որ ինչարի էս օրս ընձի էք հնազանդ էղել, ընձի տան մենձ ու կառավարող ծանչըցել, ձեր մէջը իմ ու քուկ չէ էղել, իրար հետ անուշ ապրել, անուշ մենձըցել, էն չէշիտ էլ իմ մեռնելէս յետեւ ձեր մենձ աղբօրը պտի գլուխ տաք, ընդուր ամէն մէ խօսքը կատարէք ու ձեր հէրն ու մենձ աղբօրը ծանչնաք։ Դու էլ, Վարդան ջան, քու աղբրտանցդ վրայ պտի աշես ինչդ որ քու հալալ տղոնց վրայ, Ձեր մէջը ջոկողութեն, իմ ու քուկ չպիտի էղնի։ Իրար հետ կռնակ կռնրիի տուած հալալ զուլալ պտի աշխատիք, իրար հետ ուտէք։ Վէվ որ ձեզնէն ծուռը քաշէ, ում միտքն որ ծուռը կէղնի էս օջախը քանդելու, Կայէնի անէժըր ընդուր գլխուն էղնի։ Իրար հետ աշխատէք, իրար հետ ապրէք։ մեննակ էղով դուք կրնաք ձեր դուշմանի աչքը հանէ, ձեր բարեկամներուն խնդացնէ։ Քուլլիքդ էլ սաղ էղնիք։ հայր Արրահամու մեր Լուսաւորիչ պապի օրհնէքը ձեր գլխուն էղնի։ Երկնաւոր Տիրոջ աչքը ձեր վրայ էղնի։ Պառաւ, դու էլ սաղ էղնիս, քու էլ կաղինդդ շնհաւոր, Երկնաւոր Թագաւոր, Դու մեզի քու լուս աքբայութենէդ չզրրկես։ Ըսաւ պապս ու թասը խմեց, Հօրողբրտիքս բիրատի իրար հետ գլուխ տուին ու ըսին. «Անուշ էղնի, արար ջան» ու հարսները սրով գնացին ձեռը պագին։

Ափէրս էլի թասը լցաւ ու տուաւ մամիս, որ առաւ ձեռնէն թասը ու ըսաւ. «Անուշ բալէք ջան, քուլլիքդ էլ կաղինդը շնհաւոր էղնի, քուլլիքդ էլ սաղ էղնիք, Կայր Աստուածածնայ օրհնէքը վըրէնիքդ էղնի։ հող բռնէք, ոսկի դառնայ, չոր քարին զիմէք, կանանչ դառնայ, Հախ-Տիրոջէն կը խնդրեմ մեղաւոր բերնովս, որ ամէն մէկդ օխտը որդով սեղան նստիք, ծլիք, ծաղկիք, բաղդաւորիք, Այ տօ, դառաւ մամս գիպս պապիս, քու էլ կաղինդդ շնհաւոր, մեզի էլ ինչ է մնում։ իրկուն առաւօտ ժամ էրթալ, աղօթք էնել, մեր հողու յետեւն ընկնել, որ Աստուած էլ մեր մեղաւոր հոգուն լուս ու ծարմ էնէ»։ էս ըսաւ մամս ու խմեց, էլի հօրողբրտիքս քուլլի գլուխ տուին ու ըսին. «Անուշ էղնի, անա ջան» ու հարսները ձեռը պագին։

Մէմ էլ ափէրս լցաւ թասը ու տուաւ մենձ հօրողբօրս. էն էլ առաւ թասը ու էս չէշիտ շնօխբլեց։

«Արար ջան, մենք ձեր օրհնութենին ենք կարօտ. ճօթմ հաց որ պտի ուտենք՝ ձեր օրհնութենով պտի ուտինք, Թող Աստուած ձեզի երգար կեանք տայ, ձեր հովանին մեր գլխէն չպակսեցնէ, որ մենք էլ ձեր թեւերու տակ ժողուած, ինչդ որ

հաւի ձագերը թխտի թեւերու տակ, ապրինք, Առանց ձեզի ի՞նչ ենք — հողոց, ու մօխրոց, Ձեր մէ խրատը աւելի շատ աժէ, քան թէ աշխարհի խաղնէն. ձեր ոտները աւելի շատ բան գիտեն, աւելի շատ բան են տեսել, քան թէ մեր գլուխը ու աչքերը, Ձեր մեննակ նես ու գուս էնիլը, հաւին քշա էնելը աւելի բան է, քան թէ մեր տարիններով գլուխ գուս գնելը, հարուրներով աշխատանք նես բերիլը, Տէր Աստուածը թէ մեզի ուրախութեն պտի տայ, թող ձեզանով տայ, Աղբրտանք ջան, սաղ էղնիք, տարէքդ շնհաւոր. Աստուած մեզ էլ խելք ու կարողութեն տայ մեր ծնողներուն, մենձներուն հնազանդ էղնելու, ընդոց խօսքին անկանջ էնելու»։ էս ըսաւ ու խմեց։

— Այ տօ, ըսաւ պապս մամիս, հերիք է էդ հարսներուն օտաց վրայ կայնեցնես է՛ մեղք են, առ գնա՛ տուն, դուք էլ հաց կերէք, քիչմ ուրախացէք, Ախր գեղի քեօխայ ինք, հըմի գրկցները կուգան շնհաւոր կաղինդ էնելու, Գնացէք, բալաներ ջան, գնացէք դուք էլ քիչմ ուրախացէք . . .

Հալա պապս խօսքը չէր ըսել պրծել, հալա նոր մամս հա-հու էր էնըմ տեղէն վեր էլնելու, որ գոռում գոչումը, շամթէն ընկաւ. «Առաւ, կեցցէ քեօխայէն, ուռա՛, տաշշի, բիջօ, ուռա՛ . . .»

Էդ մեր գրկցներն էին, որ գալըմ էին հօրողբօրս կաղինդը շնհաւորելու։

Էդ ձէնն որ չառան հարսները, էլ չիմացան թէ ինչդ տուն փախնին. ափալ թափալ, որը կողերու արանքէն, որը գոմէշներու տալգէքովը տուն փախան, Ի՛մ, ըրա ամօթ չէ՞ խաղի տղամարդը գայ մեր ջահէլ ջուհուլը օգէն կայնած տեսնի, Մեննակ մամս էր որ ծանդը մենձ իրա քէֆին էրթըմ էր։

Քէֆ էնողները նես թափան ու բիրատի իրար հետ ձուացին. «Քարե ձեղի, շնհաւոր կաղինդ» ու մէկ մէկ եկան արարիս ձեռը պագին, ընտից յետեւ հօրողբօրս կաղինդը շնհաւորին ու մէ մէ բախու բութիլիկ փէշերու տէնէն հանին, սուրֆի վրայ գրին, որն էլ մէ մէ ջուխտ ոտից դրին հօրողբօրս առաջն ու ըսին. «Քեօխայ ջան, քիչը շատի տեղ ընդունէ, դարուլ էրա՛, մենք էլ քուկդ ենք»։

Ափէրս բաղու թասը երկնցրաւ գալողներէն մէկին՝ խնամի Սաքոյին, որ առաւ թասն ու էս չէշիտ շնօխբլեց. «Անդանութեն, խնամի արար, ջան սաղ էղնիս, Աստուած որդիքդ սաղ պահէ, օջախդ հաստատ պահէ, հողուդ արքայութեն, Քեօխայ ջան, սաղ էղնիս, Աստուած քեզ էլ կարողութեն տայ մեր գեղը կառավարելու. աղբէր, ղօլայ բան չէ դատաւորութեն էնել, սէյր էնողին

դուրս կը թուայ, աշխարհի գործ է, ըզման կեղծի՝ ետեանուորը ձիաւորի վրայ կը ծիծաղի, Խնամի ագրտիք ջան, սաշ էղնիք, կաղինգներդ շնհաւոր, Տէր Աստուած, Դու մեր խեղճ ազգին լուս ու ճարճ էնես, էս ըսելով խնամի Սաքոս կոնծեց թասը:

Էս հաղաղնդայ՝ խալֆիս խալաթը միտս ընկաւ, էլ չաշեցի, վազդի դիպա տուն, Մէ կամփանայ էլ տանը հարսներն էին սարքել, Մամս էր էդ կամփանի գլուխը, Հարսներն էլ ըստեղ էման չէին ամանչում, ինչդ որ օգէն, բերններու եաշնաղները յետ էին տարել, ուրախ ուրախ ըսմ, ծիծաղում ուտում, խմում էին, Մենծ հարսները մամս հետ էին սուրֆա նստել, պղտի հարսներն ու աղջկներն էլ ջոկ, Աստոնց կամփանի գլուխն էլ մենծ քուրս էր, որ պղտի հարսները քուլլի խանրմ-աղայ էին ըսմ, Ես վազդի ընկայ մամս գիրկըն ու ըսի.—Մամի ջան, խալֆիս խալաթը:

—Մէյ, դուրբանդ էղնիմ տիս, բողջով կապած դրել եմ՝ դու թքներու վրայ, ա՛ռ ու գնա՝ ըսաւ մամս:

Էլ սապր չէրի, բողջէն գըրկըւորայ ու թաղմ որ խալֆոնցս տունը մէկ վազդի, Նես մտայ օգէն որ տէրտէրը վիրելը, օջիս քովը նստել է, ընդուրէն քիչմ ցած էլ խալֆէս է նստէ, օգի սաղըրներն էլ լիքը լցուած են ուրիշ մարդկանցով, Փափաղս վեր առայ, գնացի առաջ տէրտէրի աջը համբուրի, յետև բողջէն տարայ խալֆիս առաջը դրի ու ըսի.—Խալֆայ ջան, էս էլ քու փէշքաշդ, մամս ղրկեց:

—Ապրիս, ըսաւ խալֆէս ու բողջէն վերցրաւ էն կողմ դրաւ, Էս հաղաղնդայ էն նստող մարդիկը աչքով ունքով էրին խալֆիս, բախով լիքը թասը տուին ընծի ու ըսին:

—Ա՛ռ, Ալէք ջան, առ մէ շնիւրէ, տեսներք ինչդ տղայ ես դառել, ինչքան մարիֆաթ ես սորվել խալֆեցէդ:

Ես էլ թասը առայ ձեռքերէն, գնացի տէրտէրի աջը համբուրի ու բերի թասը խալֆիս տուի:

«Ապրիս, ապրիս, ճուացին չորս թարաֆէն, տեսար, ինչ թէզ ֆայմաւ, իրան թասը խալֆին տուաւ, տեսար աղբէր, ինչ շնհորք են առել տիրացու Գևոյի մոնթիւրը, վայ հալալ էղնի քեզի, տրացու Գևոյ»:

Էդ գովասանքէն խալֆիս ոտները գետնէն կտրան:

«Դէ, տիրացու ջան, անձախ որ տեղն էկաւ, դու էլ գրերու միջի էն խորունկ բաներէն ըսա՛, անկանջ էնենք, հագամս փուշ աշխարհ է էս աշխարհը, քուլլի կերթան, կանցնին, մննակ էդ հոգեւոր բաները կը մնան»:

Խալֆէս թասն առաւ ձեռը, դառաւ դիպա տէրտէրն ու ըսաւ:

«Տէրտէր ջան, գիտես, կրակի առաջը չափման դարկելու չի էղնի, դու որ կաս կրակն ես, ես չափման եմ»:

—Ա՛յ, օրհնած, դու ըսա՛, խալֆիս խօսքը կտրեց տէրտէրը, Յիսուս Քրիստոս եր որ էկաւ մկրտուելու Յովհաննէս Մկրտչէն Յորդանան գետը, Յովհաննէս Մկրտիչը ըսաւ թէ. Ահա՛ դառն Աստուծոյ, որ դայ մկրտիլ ընծէն, յետև էլ դառաւ Յիսուսին ըսաւ թէ. Աստից յետև պարտ է ընծի մեղմանալ, քեզ ածել, եանի թէ ըստից յետև ես պտի յետ էրթամ՝ պղտկնամ, դու յառաջ պտի դաս՝ մենծնաս, Հիմի մերն է. ըստից յետև ես պտի հետը հետը յետ ընկնիմ, չունքի որ հալիււորցել եմ, դու ջահիլ ես, յառաջ պտի դաս:

—Գիտէք, ինչ կայ, ըսաւ խալֆէս, մէկ քում երոր Յիսուսի աշակերտները թօփ էղան քովը ու հարցրին թէ՛ Վարդապետ, ինչու մենք էլ Յովհաննէսի աշակերտներու լման ծում ու պաս չենք պահում, էն վաղըը Յիսուս ջուղաբ տուաւ թէ հըմի փեսէն մեր մէջն է, մենք հարսնըքի հետ ենք, երոր փեսէն կերթայ՝ հարսնիքը սօլֆ կեղնի, էն վաղըը մենք էլ ծում ու պաս կը պահենք, ըսդուր բադալը կը հանենք:

—Մագաբ Յիսուս է՞լ հարսնիք գնաց, հարցրաւ նստողներէն մէկը:

—Հա՛, ըրա՛, ըսաւ խալֆէս, Գալիլիա քաղաքում չէ՞ր, որ հարսնըքին ջուրը գինի դարձրաւ, տէրտէր ջան:

—Գիտեմ, գիտեմ, ըզման է, վրայ բերաւ տէրտէրս:

—Հմի մերն է, աղբէր, յառաջ տարաւ խօսքը խալֆէս, քանի որ քէֆի, կեր ու խըմի վաղդ է, քէֆ էնենք, երոր ուրախութենի օրը կանցնի, էն վաղըը մենք էլ լաւ լաւ բաներ կը խօսենք ու ըսդուր բադալը հանենք կը, Հմի ողջ լինիք, կենդանութեն. տէրտէր ջան, օրհնաւ ի Տէր, Ալէք ջան ողջ լինիս, խալֆէս դառաւ դիպա ընծի, թասդ ընծի, Աստու բարին քեզի, քեզի պէս աշակերտներ շատ ունենամ, Քուլլըքիդ էլ տարին շնհաւոր, ողջ լինիք, ըսաւ խալֆէս ու խմեց բախին, թասը շրթակալէն զարկաւ սուրֆի վրայ ու էման մէ աշուշէն առա՛ւ՛ս՛մ էրաւ որ, ջուրը բերանս լցուաւ:

Խալֆոնցս տունը շատ շմնացի. ընտից գնացի քեռանցս կաղինդը շնհաւորելու, ճամփէն, որ գոան առջէն անցնում եմ, քէֆի ու ուրախութենի ձէն է գալըմ, Փողը, տիկը, դաւուլ զուռնէն էլ որ, մարդու անկանջ են խալցնում, Գեղի դալիղան

լիքն էլ իրանց քայլան ձիանով դուս էին եկել Տէրտէրանց կալը ջիլիթ էին խաղում ու իրանց շնորհքը տեսնում:

Քեռանցս կաղինդը շնհաւորելէն յետե գէշ տան-գէշ իրկուայ զանգերու վաղգ տուն եկայ: Մերոնք էլ եկել թօփ էին եղել, չուկքի ընդունք էլ ընձէն յետե դնացել էին կաղինդ շնհաւորելու, որը քաւորանց տունը, որն էլ խնամոնց:

Նես մայ որ, մեր տնեցիք քուրսու չորս կողմը ջուրբուռել, նստել են, Վազգի մամիս գիրկը ընկայ ու ըսի.

— Մամի ջան, կաղինդը պրծանք:

— Զէ, բայա ջան, ըսաւ մամս, հլա մենծ բանը յետեն է:

— Էլ ի՞նչ կայ որ:

— Հլա տարին չենք կտրէ:

— Որման պտի կտրենք տարին:

— Սապր էրա, հմի կը տեսնես: Աղջի, Մագ-թաղ, տղամարդը քուլլի օգէն է, ըսաւ մամս մենծ քուրծս ու էլաւ հացի դօլաբէն հանեց էն մենծ բաղա՛ք, որին տարի էր ըսում, որ հըմա ըսեմ թէ մեր գուլթնի խարազանի պիճի թաքսի շափ կար, Գրկըրուաւ էդ տարին ու էլաւ ասն էր-թիկը, յիրեք պտուտ էրթէկի բոլորը պտըտցրաւ ու թըրփ, էրթըկէն ցած քցաւ տարին քուրսու վրայ: Ընտից յետե նես եկաւ, առաւ մենծ դա-նակը, յերեք հեղ խաշակնքեց տարու վրայ ու խաշմէրուկ կտրեց, չորս մենծ կտոր էրաւ ու հար-ցըրաւ. «Մեր տնեցիք քանի՞ հոգի են. կեցի, ութը աղբէր, մէկ էլ հալիւորը իննը, հմի տղայ թա-խուսը, մամս սկսաւ մատնելու վրայ համբել, Գրիգորս, Պետոս, Կարօն, Սաքօն, Խաչօն, Սենօն, Եղօն, Ալէքս, Արտաշս, Սահակը, էս տասը, ինն էլ, տասնիննը, Էդ տղամարդու թախուսը, հըմի օղուշաղը, օխտը հարս, ես ութը, Աղջկներ, դի-մացըս կայնէք, ձեզ էլ համբրեմ, տեսնեմ քանիս էք, Աղջկները սրով էկան մամիս դիմացը շարուան, Մամս էլի մատնելու վրայ սկսաւ համբել, Մագ-թաղը, Հեքօս, Էւան, Շուշանը, Սաթիկը, Նըխ-չունը, Հայիօն, Մարօն, Մաքօն, էս իննը, ութ էլ, տասնօխտը, Տղամարդը քանի՞ս էր, տասնիննը. — հա, տասնիննը, տասնօխտն էլ որ գանք ըգուր վը-րայ՝ քանիս կենէ Ալէք ջան, հարցրաւ մամս ընձի:

— Անցի, կեցի մամի ջան, ըսի, հմի բաղմա-պատկեմ՝ կիմանամ: Զէ, էգիկ գումարումն է, պտի գումարեմ: տասնիննը՝ տասնօխտն էլ, տաս-տաս . . . քսան . . . քսան . . . քսան . . . եռսուն, եռսուն . . . եռսուն վեց, եռսուն վեց հոգի կենէ մամի ջան:

— Հա, որ ըգման է՝ եռսունը վեց կտոր էլ պտի էնենք տարին, որ ամէն մէկին մէ կտոր հասնի:

— Ըրա չօրենքուն ու մշկներուն, հարցրի ես:

— Ընգոց էլ ըսգուր բաղալը ուրիշ բան կու-տամ, ըսաւ մամս. էսիկ մինակ մեր տնեցոց վրայ պտի փայ էնեմ, որ իմանանք թէ մեր տան դօլ-լաթը ո՛ւմ գլխուն է, շահանցը ո՛ւմ փայի մէջէն կէլնի: Էս ըսաւ մամս ու տարին եռսունը վեց հաւսար կտոր էրաւ: Իննը կտորը դրաւ սինու վրէն, զրկեց օդէն, մնացածն էլ ամէն մէկիս մէ կտոր տուաւ:

Հըմի առել ենք ձեռներս մեր փայերն ու դո-ղըմ ենք. աջար որիս փայի մէջէն՝ պտի էլնի շա-հանցը, ու վախվրխելով ուտըմ ենք: Մէ մէլ տեսնեմ Եղօն ճուաց. «Ահա, շահանցը իմ փա-յիս մէջն է», Ըսելն իմացաւ Եղօն, էն սըհաթը թափանք խեղճի գլխուն, ինչդ որ լաշ ուտող գէշ զշերը ջամտըքի վրայ, քաշկըտըմ ու ըսըմ ենք. «Ո՛ւրա, ո՛ւրա, տեսնիք», Մամս էլ պուշ պուշ պագպըգըմ է Եղոյի ձեռներն ու թշները ու հետը ըսըմ: «Ո՛ւյ, Եղօ ջան, հոգուդ մեռնիմ, շահա-նցը քեզի էլաւ, մեր դօլլաթը՝ քու գլխուդ է ու քեզի պէս ջահէլ»:

Ն ի ի թ ի ի

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ՊԱՏՄՈՒ-ԹԵԱՆ:

Այլերջացնելով Աղուանից պատմութեան Մայր Աթոռոյս մատենադարանում գտնուած ձեռագիր օրինակների ցուցակի տեսութիւնը, իմացանք, որ բոլոր օրինակները բաժանուում են երկու խմբի, ուստի անհրաժեշտ է երկու խմբերի տարբեր ըն-թերցուածներն առաջ բերել, նախ քան տար-բերութիւններն յառաջ բերելը, հարկաւոր ենք համարում ընթերցողներին տալ մի շատ կա-րեւոր գրութիւն Աղուանից պատմութեան նախնական ձևի և խմբագրութեան վերաբերութեամբ, Գրու-թեան վերնագիրն է՝

— «Տեառն Անանիայի Հայոց կաթուղիկոսի յաղագս ապստամբութեան տանն Աղուանից որ ընդ ժամանակս ժամանակս լեալ իցէ ձեռնադրութիւնն արտաքոյ սուրբ Լուսաւորչի աթոռոյն»:

Սոյն գրութիւնը հրատարակում ենք Մայր Աթոռոյս մատենադարանի համար 58 և 100 ձեռա-գրերից, որոնք նոր և սխալաշատ գրչութիւններ են, առաջինը գրուած է Էջմիածնում 1767 թուակա-նին, ներսէս Հնորհալու ընդհանրական թղթերի